

Det mener jeg faktisk er tilfældet. Hermanssons behandling af spilteoretiske modeller udmærker sig ved at være tilsigtet og gennemført u-matematisk og ikke-formaliseret. I stedet er hele vægten lagt på at gøre tankegangene intuitivt forståelige, blandt andet gennem en udstrakt anvendelse af konkrete eksempler. Herved skulle det være muligt at gøre spilteorien tilgængelig for selv den mest formel-forskrækkede læserkreds. Og dette er præcis Hermanssons hensigt.

Afkaldet på selv et beskedent formaliseringsniveau har selvfølgelig sin pris. En verbal fremstilling må nødvendigvis blive mere omstændelig og langtrukken end en matematisk. Vigtigere er dog nok, at spilteoretiske modeller uanset fremstillingsformen vedbliver at være formaliserede, matematiske modeller, og at der således bag den verbale præsentation ligger en »skjult dagsorden«, der er bestemt af modellernes matematiske egenskaber, som bare aldrig kommer frem.

Eksemplerne forekommer gennemgående velvalgte. Ét sted (p. 225) synes det imidlertid at være gået galt: »I Norge och Danmark tillämpar folkförsamlingarna en voteringsprocedur som kallas seriemetoden ... Den fungerar så att alternativen ges en viss ordning och att man successivt röster för eller emot de enskilda förslagen. Om redan det första alternativet får stöd av en majoritet avslutas omröstningen ... I annat fall går omröstningen vidare till det andra förslaget. Proceduren fortgår tills det att något förslag erhåller majoritet eller tills det att endast ett förslag återstår. I det senare fallet koras det sista alternativet till vinnare utan omröstning det betraktas som rättmätig vinnare eftersom alla andra förslag har förkastats av en majoritet.« Det er vist ikke en helt dækkende beskrivelse af afstemningsreglerne i Folketinget.

Som en første introduktion til spilteori for læsere uden matematiske forudsætninger eller som grundlag for undervisningen af statskundskabsstuderende (økonomistuderende ville sandsynligvis løbe skrigende bort) er bogen et anvendeligt alternativ. Den ville blive (endnu) lettere at bruge i praksis, hvis den også blev forsynet med et stikordsregister.

Peter Nannestad
Institut for Statskundskab

Mogens Kjær Jensen, *Kvalitative metoder i anvendt samfundsforskning*, København: Socialforskningsinstituttet, 1991, Rapport 91:1, 170 s., kr. 75,00.

For tiden kommer der en jævn strøm af oversigtsværker fra udlandet, specielt USA og Tyskland, hvor den kvalitative metodes styrker efterhånden er erkendt. I Danmark er vi ikke så forvante på dette punkt. På sin vis kan det også godt være en utaknemlig opgave at give et overblik over kvalitative metoder. Der savnes ganske enkelt alment accepterede normer for kvalitative metoder. I det lys må ethvert forsøg på at skabe overblik være velkomment.

Formålet med bogen er kritisk at gennemgå eksisterende undersøgelser og udmønte kritikken i »nogle kvalitetskrav med det formål at vise, hvilket metodearse-

Det mener jeg faktisk er tilfældet. Hermanssons behandling af spilteoretiske modeller udmærker sig ved at være tilsigtet og gennemført u-matematisk og ikke-formaliseret. I stedet er hele vægten lagt på at gøre tankegangene intuitivt forståelige, blandt andet gennem en udstrakt anvendelse af konkrete eksempler. Herved skulle det være muligt at gøre spilteorien tilgængelig for selv den mest formel-forskrækkede læserkreds. Og dette er præcis Hermanssons hensigt.

Afkaldet på selv et beskedent formaliseringsniveau har selvfølgelig sin pris. En verbal fremstilling må nødvendigvis blive mere omstændelig og langtrukken end en matematisk. Vigtigere er dog nok, at spilteoretiske modeller uanset fremstillingsformen vedbliver at være formaliserede, matematiske modeller, og at der således bag den verbale præsentation ligger en »skjult dagsorden«, der er bestemt af modellernes matematiske egenskaber, som bare aldrig kommer frem.

Eksemplerne forekommer gennemgående velvalgte. Ét sted (p. 225) synes det imidlertid at være gået galt: »I Norge och Danmark tillämpar folkförsamlingarna en voteringsprocedur som kallas seriemetoden ... Den fungerar så att alternativen ges en viss ordning och att man successivt röster för eller emot de enskilda förslagen. Om redan det första alternativet får stöd av en majoritet avslutas omröstningen ... I annat fall går omröstningen vidare till det andra förslaget. Proceduren fortgår tills det att något förslag erhåller majoritet eller tills det att endast ett förslag återstår. I det senare fallet koras det sista alternativet till vinnare utan omröstning det betraktas som rättmätig vinnare eftersom alla andra förslag har förkastats av en majoritet.« Det er vist ikke en helt dækkende beskrivelse af afstemningsreglerne i Folketinget.

Som en første introduktion til spilteori for læsere uden matematiske forudsætninger eller som grundlag for undervisningen af statskundskabsstuderende (økonomistuderende ville sandsynligvis løbe skrigende bort) er bogen et anvendeligt alternativ. Den ville blive (endnu) lettere at bruge i praksis, hvis den også blev forsynet med et stikordsregister.

Peter Nannestad
Institut for Statskundskab

Mogens Kjær Jensen, *Kvalitative metoder i anvendt samfundsforskning*, København: Socialforskningsinstituttet, 1991, Rapport 91:1, 170 s., kr. 75,00.

For tiden kommer der en jævn strøm af oversigtsværker fra udlandet, specielt USA og Tyskland, hvor den kvalitative metodes styrker efterhånden er erkendt. I Danmark er vi ikke så forvante på dette punkt. På sin vis kan det også godt være en utaknemlig opgave at give et overblik over kvalitative metoder. Der savnes ganske enkelt alment accepterede normer for kvalitative metoder. I det lys må ethvert forsøg på at skabe overblik være velkomment.

Formålet med bogen er kritisk at gennemgå eksisterende undersøgelser og udmønte kritikken i »nogle kvalitetskrav med det formål at vise, hvilket metodearse-

nal forskere anvender for at leve op til kravene« (s.11). Mogens Kjær Jensen har klogeligt undladt at kalde værket en grundbog, men det snerper alligevel derhen, når han siger, at han ønsker at give en »oversigt over kvalitetskrav og metodearsenal« (s.12). Om end bogens titel indikerer, at den handler om kvalitative metoder, er det kun den kvalitative interviewmetode, der behandles. Observation, dokumentanalyse, aktionsforskning og andre kvalitative metoder diskuteres ikke.

Mogens Kjær Jensen har især ønsket at fokusere på brugen af kvalitative metoder i anvendt forskning. Forfatterens beskrivelse af forholdet mellem grundforskning og anvendt forskning er imidlertid uklar, idet det hævdes, at anvendt forskning såvel er kendetegnet ved fravær af teoretisk grundlag og begrebsudvikling (s.20 og 54) som udvikling af nye teorier og begreber (s.58). Vanskelighederne på dette punkt synes at opstå, fordi anvendt forskning forveksles med praksis.

I rapportens indledende kapitel gives et kort rids over sociologiens to hovedspor: Det meningstydende spor, hvor genstanden er den mening, som mennesker selv tilskriver egne handlinger, og det meningsskabende spor, hvor forskeren skaber meningen i form af nye begreber, som de berørte ikke behøver at kende betydningen af. Om end begge spor bruger såvel kvantitative som kvalitative metoder, er Mogens Kjær Jensen af den opfattelse, at det meningstydende spor i højere grad end det meningsskabende spor betjener sig af kvalitative metoder. Opfattelsen harmonerer ganske enkelt ikke med flere hovedtraditioner i kvalitativ forskning, og det er let at modbevise med henvisning til fænomenografisk tradition, hermeneutisk-fænomenologisk tradition, grounded theory eller den symbolske interaktionisme. Den hermeneutiske og fænomenologiske tradition er kun nævnt i forbifarten, og grounded theory behandles kun i forbindelse med udvælgelse af deltagere og ikke i forbindelse med opdagelsen af kernebegreber (»core category«), som netop er denne teoris væsentligste kendetegn.

Kvalitetskravene afgrænses til relevans (forstås som brugbarhed), reliability (forstås som uafhængighed af tilfældigheder) og validitet (forstås som korrekt tolkning af resultater). Hovedafsnittet »Hvordan valideres anvendt samfundsforskning?« i kapitel 2 efterlader indtrykket af, at validitetsproblemer kan afgøres via fænomenets udbredelse. Fremstillingen er her selektiv. Andre måder at sikre validitet og reliabilitet nævnes ikke, og den væsentlige diskussion om, hvorvidt kvalitative metoder skal have andre validitets- og reliabilitetskrav, berøres ikke.

Om end fremstillingen sigter på at give læseren et overblik, præsenteres der også et særligt synspunkt i kvalitativ forskning, hvor der især gøres et udfald mod teoretisk generalisering (almengørelse) og analytisk induktion. Teoretisk generalisering (almengørelse) afvises som utilstrækkelig, og et særligt kendetegn ved kvalitative metoder – pendlingen mellem teori og empiri – advares der imod. Redegørelsen er indimellem forvirrende, men synspunktet går nogenlunde ud på følgende. Kvalitative metoder er gode til at finde mulige forklaringer og give dybtgående beskrivelser af fænomener, men det kniber med generalisering, og kvalitative metoder er ikke gode til at afgøre forklaringernes relevans. Mogens Kjær Jensens bud er enten at undersøge fænomenets udbredelse, og om forklaringer holder under skiftende omstændigheder, eller at udføre en veltilrettelagt udvælgelse, der skal sikre forskeren et bredt erfaringsmateriale. Repræsentativitet

er det kriterium, der skinner igennem, uanset om udvælgelsen foretages i form af stikprøver eller ved hjælp af brugerne. Udbredelse er også et vigtigt kriterium, når atypiske tilfælde beskrives, og især vigtigt, når et af kvalitetskravene – relevans – skal tilgodeses. Det har været og er stadig populært at se kvalitative metoder som en modsætning til kvantitative metoder. Mogens Kjær Jensen rokker ikke ved denne dikotome opfattelse, men underbygger snarere sit syn på kvalitative metoder fra en kvantitativ vinkel.

Der er ingen tvivl om, at kvalitative metoder endnu har en række uafklarede metodologiske problemer, men Mogens Kjær Jensens beskrivelse er ikke dækkende for området. De principielle hovedlinjer står svagt, og de anvendte interview-eksempler i bogen antyder en form for »naiv empirisme« med hovedvægten lagt på ad hoc forklaringer fremfor teoretiske forklaringer. Kvalitative metoder bruges ofte – og er især velegnet – til at afdække personers livsverden og kontekst, men dette aspekt inddrages ikke i diskussionen. Bogens indledende skelnen mellem meningstydende og meningsskabende spor bliver her en hæmsko for forståelsen af kvalitativ metode.

I bogen (kapitlerne 4-7) gives der også praktiske anvisninger om interviewprocessen og spørgsmålsformulering, triangulering, datakvalitet og afprøvning af egne tolkninger, herunder søgning efter negativt bevis, brug af ekstreme tilfælde, eliminering af falske korrelationer m.m. Her får man udmærkede, illustrative eksempler og en redelig fremstilling. Rapporten afsluttes med en kort kommentar om, hvordan man rapporterer kvalitative undersøgelser. Blandt de praktiske anvisninger savnes dog en gennemgang af transkriptionsproblemer og anvisninger på analysemetoder, når man sidder med adskillige tusinde siders interviewudskrift.

Bogen er en blanding af konkrete anvisninger og forskningsmæssige overvejelser, og det gør dens formål og målgruppe uklart. Således skiftes der ofte mellem overordnede teoretiske overvejelser og meget konkrete overvejelser og gode råd. Vurderet som håndbog er der for mange praktiske emner, der ikke behandles og gennemgås. Vurderet som selvstændig forskningsrapport er for mange væsentlige diskussioner inden for den kvalitative tradition udeladt. Med denne rapport har Mogens Kjær Jensen sat sig mellem to stole og indfrier kun momentvis kravene til en metodebog.

Ole Steen Kristensen
Psykologisk Institut

Peter Nedergaard, *EF's markedsintegration*, København: Dansk Udenrigspolitisk Institut/Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1990, 260 s. + 11 sider engelsk sammenfatning, kr. 225,00.

Det er en pæn, nyttig og letlæst bog, Peter Nedergaard har skrevet, men det er ikke nogen ophidsende bog.